

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата психологічних наук, доцента Власенко Софії Борисівни на дисертацію Мітенко Тетяни Миколаївни на тему: «Психолого-правові засади удосконалення професійної діяльності працівників кінної патрульної поліції», подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 053 «Психологія»

Ступінь актуальності обраної теми. В умовах соціально-економічної кризи в Україні, викликаній та поглибленою збройною агресією російської федерації, все частіше проявляються соціально-негативні явища, до профілактики та подолання яких безпосередньо залучаються працівники Національної поліції України, в першу чергу, - патрульні поліцейські. Професійна діяльність патрульного поліцейського висуває високі вимоги до особистості працівника правоохоронних органів, що безпосередньо пов'язано із екстремальними умовами праці. Діяльність патрульного поліцейського характеризується умовами інтелектуальної, емоційної та фізичної напруженості. До основних ознак екстремальності слід віднести високий рівень професійного стресу, дефіцит часу, потребу у прийнятті відповідальних рішень, підвищений ризик виникнення конфліктів, небезпеку для життя та здоров'я, відповідальність за життя та здоров'я оточуючих тощо. Усе перераховане набуває виняткового значення у професійній діяльності працівників кінної патрульної поліції, оскільки кінні поліцейські не тільки покликані охороняти та забезпечувати правопорядок, а і безпосередньо комунікувати із громадянами різного віку, в тому числі, агресивно налаштованими та такими, які перебувають у станах зміненої свідомості, взаємодіяти із натовпом, мати глибокі знання із зоопсихології та порівняльної психології, ветеринарної медицини та ін. Особливості професійної діяльності кінного поліцейського висувають вимоги до його пізнавальної, емоційно-вольової, комунікативної

сфери, особистісних та характерологічних особливостей, що забезпечується ефективністю процесу професійно-психологічної підготовки поліцейських та реалізацією психологічних та правових засад її удосконалення.

Беручи до уваги викладене вище, слід зазначити, що актуальність теми дисертаційної роботи Мітенко Т. М. «Психолого-правові засади удосконалення професійної діяльності працівників кінної патрульної поліції» має особливе значення.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ, протокол №22 від 12.11.2020 року.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки.

Проаналізувавши дисертаційну роботу та наукові публікації Мітенко Тетяни Миколаївни, маємо можливість дійти до висновків щодо високого наукового рівня дисертаційного дослідження, що виявляється у структурованості, логічності та послідовності викладеного та проаналізованого матеріалу, вдало підібраних інструментів психологічної діагностики, врахування специфіки психологічної підготовки працівників кінної патрульної поліції до виконання професійних завдань. Структура вступу повною мірою задовольняє вимоги, що сформульовані до такого виду робіт. Тетяна Миколаївна досить вдало обґрунтовує актуальність теми дослідження, чітко визначає його мету та окреслює низку завдань, об'єкт та предмет дослідної роботи, характеризує методи. Емпірична база дослідження Мітенко Т. М. нараховує 100 осіб – чинних працівників кінних підрозділів НПУ із різних областей України. У вступі зазначено, що емпіричне дослідження Тетяна Миколаївна проводила на протязі 2020-2021 років.

На особливу увагу заслуговує також те, що на підставі проведеного констатуючого дослідження, авторка розробила професіограму та психограму працівника кінної патрульної поліції (див. підрозділ 2.1. с. 97-126).

При проведенні дисертаційного дослідження Тетяна Миколаївна використовувала теоретичні методи такі як опис, класифікація, системний

аналіз, психологічне моделювання та емпіричні, серед яких спостереження, анкетування, тестування.

До особистих внесків дисертантки відноситься чітко охарактеризована нормативно-правова модель психологічного забезпечення ефективної діяльності працівників та визначена на її основні специфіка професійно-психологічної підготовки кінних поліцейських, яка в подальшому може та повинна бути реалізована на практиці.

Узагальнюючи вищевикладене зазначимо, що дисертація Мітенко Тетяни Миколаївни – це цілісне наукове дослідження, в рамках якого розкриті основні концептуальні підходи, зміст та нормативно-правове обґрунтування системи психологічного забезпечення професійної діяльності працівників кінної патрульної поліції, емпірично досліджено професійно-значущі властивості працівників, на основі чого розроблено професіограму та психограму працівника кінної патрульної поліції, розкрито організаційно-правові та психологічні засади вдосконалення діяльності.

Як зазначалося раніше, виклад матеріалу дисертаційної роботи характеризується логікою та послідовністю, робота оформлена відповідно до вимог, які сформульовані до такого виду робіт.

При написанні дисертаційної роботи здобувачка проаналізувала достатню кількість теоретичної літератури (234 наукові джерела). Це надало можливість Тетяні Миколаївни провести структурно-функціональний аналіз психологічних чинників діяльності працівників кінної патрульної поліції, використавши психодіагностичний інструментарій, провести власне емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення професійно-значущих властивостей працівників та розробити професіограму із психограмою, яка характеризує професію та вимоги до працівника кінної патрульної поліції, розробити нормативно-правову модель психологічного забезпечення ефективної професійної діяльності працівника кінної патрульної поліції та визначити специфіку підготовки працівників.

Отримані авторкою дані є достатньо інформативними, об'єктивними та характеризуються науковою новизною. Результати апробовано на достатньому рівні, зокрема викладені у 10 публікаціях, серед яких фахові наукові видання України категорії «Б», міжнародні наукові видання, матеріали науково-практичних та науково-теоретичних конференцій.

Вищевикладене надає змогу дійти висновку, що дисертація Мітенко Тетяни Миколаївни є самостійною науковою працею, виконаною на високому рівні.

Новизна представлених теоретичних та / або експериментальних результатів, проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Положення дисертаційної роботи, її концептуальні засади, структура викладеного матеріалу, представлені завдання та шляхи їх вирішення, висновки – це результат реалізації авторських ідей та самостійної наукової праці. У дисертаційній роботі Мітенко Т. М. вперше розробила та охарактеризувала професіограму із психограмою працівника кінної патрульної поліції, запропонувала та апробувала програму психологічної підготовки кінних патрульних поліцейських. Крім перерахованих, у дисертації містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усі результати дисертаційного дослідження Мітенко Тетяни Миколаївни є достовірними та науково обґрунтованими, що підтверджується наступними положеннями:

- основні результати та висновки дисертаційного дослідження були опубліковані у міжнародному науково-дослідному журналі «Грааль науки» та оприлюднені на засіданнях науково-теоретичних та науково-практичних конференцій;
- основні положення дисертації викладені у 3 наукових статтях, надрукованих у фахових виданнях України категорії «Б».

Практична значущість результатів дослідження. Сформульовані та викладені у дисертації положення, узагальнення, висновки та пропозиції можуть бути використані у таких сферах:

- у *освітньому процесі*. При роботі зі слухачами курсів підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації, слухачами центрів первинної професійної підготовки працівників поліції, здобувачами освітнього ступеня бакалавра та магістра, які навчаються за спеціальностями «Психологія», «Право», «Правоохоронна діяльність» та ін.;

- у *науково-дослідній діяльності*. В рамках проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень, які спрямовані на вирішення теоретичних та методологічних проблем юридичної психології;

- у *практичній діяльності*. В ході проведення занять із професійної психологічної підготовки поліцейських кінної патрульної поліції.

Результати кваліфікаційного наукового дослідження Мітенко Тетяни Миколаївни були впроваджені в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ (акт впровадження НАВС від 12 червня 2023 року), науково-дослідній діяльності Національної академії внутрішніх справ (акт впровадження НАВС від 19 червня 2023 року) та у практичній діяльності (акт впровадження Управління патрульної поліції в м. Києві Департаменту патрульної поліції від 04 квітня 2023 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційна робота Мітенко Тетяни Миколаївни написана державною мовою, характеризується чіткістю, логікою та структурованістю викладення матеріалу, відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження наукового ступеня доктора філософії. Дисертація за своєю структурою відповідає вимогам, сформульованим до такого виду робіт. Наукова кваліфікаційна робота складається із анотації, представленої державною та англійською мовами, списку публікацій дисертантки у яких розкрито та апробовано ключові поняття дослідження, вступу, трьох розділів та семи підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних літературних джерел,

додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 264 сторінки, з яких основного тексту – 178 сторінок. Список використаних джерел нараховує 234 найменування.

Анотація. Відображає ключові положення дисертаційного дослідження. Викладена державною та англійською мовами, містить список публікацій здобувачки за темою наукової роботи.

У **вступі** здобувачка аргументовано доводить актуальність вибору теми дослідження, чітко визначає мету та основні завдання написання наукової кваліфікаційної роботи, окреслює об'єкт та предмет, визначає методи та емпіричну базу дослідної роботи, розкриває наукову новизну отриманих даних та їх практичне значення, особистий внесок, особливості апробації матеріалів дисертаційної роботи.

У **розділі 1 «Теоретичні засади та структурно-функціональний аналіз психологічних чинників діяльності працівників кінної патрульної поліції»** Тетяна Миколаївна аналізує провідні концептуальні підходи до вивчення професійної діяльності поліцейських-кавалеристів. В межах першого підрозділу авторка визначає поняття професійної діяльності патрульних поліцейських основні завдання, напрямки та специфіку діяльності, в тому числі, таку, що зумовлена екстремальними умовами праці; характеризує діяльність патрульного поліцейського у сфері взаємодії «людина-людина» та «людина-право», виділяючи найбільш ефективні методи поліцейської діяльності. Здобувачка широко досліджує та аналізує передовий зарубіжний досвід, а також особливості професійної діяльності поліцейського-кавалериста в Україні. Тут та далі викладення матеріалу у науковій кваліфікаційній роботі є логічним, послідовним та структурованим.

У підрозділі 1.2. «Зміст та основні професійно-психологічні чинники ефективності оперативно-службової діяльності працівників кінної патрульної поліції» Тетяна Миколаївна на основі аналізу нормативно-правової бази, що регламентує професійну діяльність працівників Національної поліції України, визначає основні завдання, що постають перед підрозділами НПУ та основні

критерії ефективності роботи поліцейського. Особливу увагу авторка звертає на характеристику чинників оперативної службової діяльності працівників кінної патрульної поліції, значення спілкування та комунікативної діяльності для роботи патрульного поліцейського, визначає блокатори професійного становлення. В межах даного підрозділу авторка розкриває та детально характеризує особливості готовності до професійної діяльності патрульних поліцейських та параметри оцінювання ефективності професійної діяльності останніх.

У підрозділі 1.3 «Теоретичне та нормативно-правове обґрунтування системи психологічного забезпечення діяльності працівників кінної патрульної поліції» здобувачка аналізує роботи провідних науковців, присвячені розробці проблематики психологічної підготовки поліцейських та проблем психологічного забезпечення діяльності МВС. Зокрема визначає основні завдання, об'єкт, напрями системи психологічного забезпечення, її принципи та аналізує нормативно-правове обґрунтування діяльності, розкриває структуру та функції. Особливу увагу авторка приділяє аналізу психологічної складової професійної підготовки працівників кінної патрульної поліції, а також особливостям психологічного супроводу професійної діяльності поліцейських.

У розділі 2 «Методологія дослідження професійно-значущих індивідуально-психологічних властивостей працівників кінної патрульної поліції» Тетяна Миколаївна характеризує організацію емпіричного дослідження, обґрунтовує вибір психодіагностичного інструментарію, варто відмітити вдало підібрані психологічні методики, що надало можливість здобувачці розкрити завдання дослідження та досягнути поставленої мети.

Кількісний та якісний аналіз емпіричних даних представлено у підрозділі 2.2. «Професіограма та психограма працівників кінної патрульної поліції». За результатами проведеного емпіричного дослідження Тетяна Миколаївна формулює чіткі висновки стосовно показників психологічних особливостей особистості кавалериста, характерологічних особливостей, зокрема – акцентуацій характеру, мотиваційного профілю особистості працівника кінної

патрульної поліції, вибудовує ієрархічну модель особистості, визначає переважаючий тип професій серед поліцейських кінного підрозділу поліції. Узагальнення отриманих даних надало можливість здобувачці побудувати психограму поліцейського кінного підрозділу НПУ. Остання має незаперечне практичне значення та може бути використана у роботі психологів-практиків системи МВС України.

У розділі 3 «Організаційно-правові та психологічні засади вдосконалення діяльності працівників кінної патрульної поліції» представляє та характеризує нормативно-правову модель психологічного забезпечення діяльності кінної патрульної поліції, доводить її ефективність. В подальшому ключові компоненти даної моделі можуть та повинні бути використані у процесі професійно-психологічної підготовки поліцейських-кавалеристів. Специфіку психологічної підготовки працівників кінної патрульної поліції викладено у підрозділі 3.2.

Після кожного розділу та дисертації загалом сформульовані **висновки**, які характеризуються повнотою, точністю та інформативністю, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Зважаючи на викладене вище, варто зазначити, що дисертаційна робота Мітенко Тетяни Миколаївни є завершеною науковою працею, результати якої уточнюють психолого-правові засади удосконалення професійної діяльності працівників кінної патрульної поліції.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертації та наукових публікацій здобувачки фактів порушення академічної доброчесності виявлено не було.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувачки. Оцінюючи загалом позитивно винесену на захист дисертацію, варто відзначити певні дискусійні питання, що потребують уточнення та додаткової аргументації під час захисту.

1. При проведенні емпіричного дослідження Тетяна Миколаївна охопила дослідною роботою досить велику емпіричну базу (100 осіб), що

дозволило їй отримати переконливі результати та побудувати психологічний профіль працівника кінної патрульної поліції. При цьому вважаю що робота значно б виграла, якби авторка довела переконливість отриманих емпіричних даних шляхом застосування методу порівняння, порівнявши професійно значущі властивості працівників кінної патрульної поліції та працівників інших підрозділів НПУ.

2. Вивчаючи характерологічні особливості працівників кінної патрульної поліції, авторка довела наявність у поліцейських незначного підвищення результатів за такими типами акцентуацій характеру як гіпертимний, демонстративний, застрягаючий, екзальтований, циклотимний, педантичний. У переважній більшості випадків, наявність акцентуєваних рис характеру може призводити до порушення міжособистісної взаємодії, сприяти виникненню конфліктів та непорозумінь. Усе перераховане ускладнює професійну діяльність поліцейського, саме тому при розробці специфіки професійно-психологічної підготовки працівників кінної патрульної поліції Тетяні Миколаївні варто було б звернути особливу увагу на профілактику виникнення та корекцію наявних, навіть незначно виражених, акцентуєваних рис характеру у поліцейських.

3. Вивчаючи переважаючий тип професійного спрямування у працівників кінної патрульної поліції, авторка встановила, що переважна більшість респондентів характеризуються типом «людина-людина» або «людина-природа» (47% та 32% відповідно), саме дані типи професійних схильностей мають особливе значення для поліцейського-кавалериста. При цьому майже четверта частина від загального числа досліджуваних (21%) характеризуються іншими типами схильностей та професійних інтересів. Беручи до уваги те, що досліджувані уже визначилися із вибором власної професії, вважаю доцільним пояснити або ж викласти авторську думку стосовно причин даного явища.

Викладені вище дискусійні положення та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Мітенко Тетяни Миколаївни, оскільки не

стосуються найбільш значних положень і висновків роботи й не применшують належного її рівня.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Мітенко Тетяни Миколаївни на тему: «Психолого-правові засади удосконалення професійної діяльності працівників кінної патрульної поліції», подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та іншими ознаками є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку наукової психології. За науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Мітенко Тетяна Миколаївна – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

доцент кафедри юридичної психології,
кандидат психологічних наук, доцент

Софія ВЛАСЕНКО

